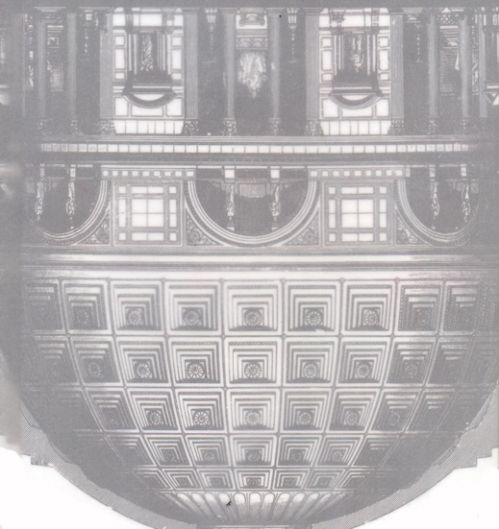

EDWARD HOLLIS

SKRYTÝ ŽIVOT BUDOV

SKRYTÝ ŽIVOT BUDOV

SKRYTÝ ŽIVOT BUDOV

OD PARTHENÓNU NA BULVÁR
V LAS VEGAS VE TŘINÁCTI PŘÍBĚZÍCH

Edward Hollis

slovart

© 2009 Edward Hollis

Czech edition © 2012 Nakladatelství Slovart, s. r. o.

Translation © 2012 Kristina Zdichyncová

Z anglického originálu *The Secret Life of Buildings* přeložila Kristina Zdichyncová

Redigovala Iva Klinderová

Vydalo Nakladatelství Slovart, s. r. o., v Praze roku 2012

Odpovědný redaktor Jan Heller

Sazba Alias Press, s. r. o., Bratislava

Tisk FINIDR, s. r. o., Český Těšín

www.slovart.cz

ISBN 978-80-7391-578-0

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

*MÉ MATCE A MÉMU BRATROVI,
bez nichž by tato kniha
nikdy nevznikla,*

*A PAULOVI,
bez nějž by nikdy
nebyla dokončena.*

Poděkování

Mé díky patří všem těm, jejichž myšlenky mi vnikly nápad napsat tuto knihu. Byli to především Tom Muir, Peter a Brigid Hardwickovi, Antony John, Geoffrey Bawa, Channa Daswatte, Peter Besley, Richard Murfphy, Matthew Turner, Jason Orringe a mnozí další.

Jsem zavázán rovněž mým společníkům na cestách, kteří měli pochopení pro mé výlety na nejružnější obskurní místa, a to i ve značně pokročilých nočních hodinách: Rachel Holmesové (rozené Findlay) a Jonathanu Hartovi.

Děkuji i všem, kteří si mnou sepsanou knihu přečetli a pomohli mi radou i odborným názorem. Jsou to profesor Ian Boyd White, Brendan de Aires, Inge Foepelová, Miles Glendinning, Emine Gorgule, Peter Hardwick, Nicholas King SJ, Edward Leigh, Caroline a David Michellovi, David Neuhass SJ, Heather Tyrrellová a studenti designu interiérů z edinburské fakulty výtvarného umění.

Děkuji celé fakultě výtvarného umění univerzity v Edinburghu za to, že mi poskytla čas na výzkum, bez něhož by tato kniha nemohla vzniknout.

Rád bych za všechny jmenoval alespoň Willie Browna, Alexe Miltona, Alana Murraye a Susie McCorquodaleovou.

Závěrem musím zmínit ještě všechny ty, kteří se podíleli na vlastním vydání této knihy, redaktory, grafiky i nakladatele. Můj nehynoucí dík patří mému agentovi Patricku Walshovi. Nebýt jeho, tato kniha by doposud existovala jen ve virtuální realitě.

Obsah

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY XI

ÚVOD I

Architektův sen

PARTHENÓN, ATHÉNY 15

Kde panenství zůstalo v troskách

BAZILIKA SVATÉHO MARKA, BENÁTKY 41

Kde princ ukradl čtyři koně a celé království k tomu

AYASOFYA, ISTANBUL 65

Odkud sultán pronesl zařikadlo a pohnul světem

LORETA 85

Zázračná létající Svatá chýše

GLOUCESTERSKÁ KATEDRÁLA 109

Již mrtvý probudil k životu

ALHAMBRA, GRANADA 129

V níž došlo ke sňatku dvou příbuzných

O B S A H

MALATESTŮV CHRÁM, RIMINI 151

Ve kterém jeden chtěl zbudovat stejný, a přece nový chrám

SANSSOUCI, POSTUPIM 173

Kde se vlastně nic nestalo

NOTRE DAME DE PARIS 195

Ve kterém nakonec převážil rozum

HULMSKÉ PŮLMĚSÍCE, MANCHESTER 217

Kde se naplnila všechna proroctví

BERLÍNSKÁ ZEĎ 239

V níž se dějiny nachýlily ke svému konci

HOTEL BENÁTČAN, LAS VEGAS 263

V němž dějiny ukázaly svou pravou tvář

ZÁPADNÍ ZEĎ, JERUZALÉM 285

V níž se vše změnilo, a přitom zůstalo při starém

POZNÁMKY 313

POUŽITÁ LITERATURA 325

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH 337

REJSTŘÍK 339

Obrazové přílohy

<i>ARCHITEKTŮV SEN, Thomas Cole, 1838</i>	2
<i>ZKÁZA VELKÉ MEŠITY V ATHÉNÁCH</i>	16
<i>JEDNA ZE ZASTÁVEK ČTYŘSPŘEŽÍ</i> <i>Hipodrom v Konstantinopoli</i>	42
<i>JAK SI MUSLIMOVÉ PŘEDSTAVOVALI ROMÁNSKÉ STAVBY</i> <i>Miniatura připomínající zásluby Selima II. při přebudování</i> <i>mešity Ayasofya a jeho pohřeb v jejích zdech v roce 1581</i>	66
<i>LORETÁNSKÁ SVATÁ CHÝŠE NA RUKOU ANDĚLŮ</i> <i>Náboženská rytina z devatenáctého století</i>	86
<i>ZÁRODEK KATEDRÁLY</i> <i>Pomník Eduarda II. (1284–1327) v gloucesterské katedrále</i>	110
<i>MANŽELSKÁ SMLOUVA SJEDNANÁ MEZI DVĚMA STAVBAMI</i> <i>Pedro Machuca, Planta Grande</i> <i>de la Alhambra y Palacio de Carlos V</i>	130

EMBLÉM VELKÉHO MUŽE 152

Pamětní mince z dílny Mattea de' Pasti, zobrazující Sigismonda Malatestu a kostel svatého Františka v Rimini

RUINY V KLASICKÉM SMYSLU SLOVA 174

Pohled na vodní nádrž a zříceniny, rozkládající se na vrcholu kopce přímo naproti paláci Sanssouci

FIKTIVNÍ OBRAZ Z DEVATENÁCTÉHO STOLETÍ 196

Přebal románu Chrám Matky Boží v Paříži Victora Huga

PAMATUJTE NA ZÍTŘEK 218

Titulní strana výtisku „The Architects Journal“ z roku 1971, zhotovená u příležitosti výstavy o Hulmských půlměsících v roce 2004

HISTORIE NA PRODEJ 240

Mladík nabízející úlomky Berlínské zdi, Postupimské náměstí, Berlín, 10. března 1990

Z BENÁTEK DO MACAA 264

Snový obraz Ludovika de Luigiho, benátského malíře fantastična

ARCHITEKTURA JEDNOHO DIPLOMATICKÉHO SELHÁNÍ 286

Návrh na vyřešení palestinského přístupu na Haram aš-šaríf, z dílny Eyala Weizmana a Rafi Segala

ÚVOD

ARCHITEKTŮV SEN,
Thomas Cole, 1838

Architektův sen

Bylo nebylo, jeden architekt měl zvláštní sen. Opona se rozhrnula a on spatřil sebe samého na vrcholu majestátního sloupu. Naskytl se mu čarokrásný pohled. Viděl rozlehlý přístav, na nevysokém pahorku se ze stínu cypřišového háje vypínala věž gotické katedrály a o něco dále za řekou se ve světle slunečních paprsků rýsovala okrouhlá silueta rotundy a kamenné oblouky římského akvaduktu. Akvadukt stál na kolonádě řeckých sloupů, z níž vystupoval iónský chrám. O kus dál se zase nacházel chrám dórský, za ním egyptský palác a v dálce, skryta závojem mlžného oparu a mraků, se vypínala špička pyramidy.

Celý výjev působí zcela nehybně. Neplatí v něm perspektiva v klasickém smyslu slova, vše je v něm uspořádáno podle časové roviny. Staré ustupuje novému, sloh střídá sloh a samotná opona představuje pomyslnou hranici, za níž končí starověk a začíná moderní doba. Středověk se nese ve znamení neurčitých obrysů a o kráse dává jen tušit, velkolepost Říma vyrůstá na řeckých základech a vše řecké zastíňuje majestátnost architektury starého Egypta. Jedna stavba přechází v druhou a pro každého architekta je každá z nich neutuchajícím zdrojem inspirace a zároveň i poučením, které si z její historie může vzít.

Všechny velké stavby minulosti jako by povstaly z mrtvých. Září novotou, nepoznamenané ničivými válkami ani necitlivými úpravami. Vypadají tak, jak původně vypadat měly. Mistrovská díla, umělecké skvosty, čisté jako tóny té nejkrásnější hudby. Nepoznaly kompromis, nepoznamenala je ničtí chyba ani si na nich nikdo nevytléval zklamání. Nelze na nich nic změnit k lepšímu, nic nelze přidat ani ubrat. Všechny tyto stavby jsou nádherné, dokonalé v každém ohledu.

Výjev z architektova snu architekturu zachycuje takovou, jaká byla, je a také jaká by měla být. Žádný sen však netrvá věčně a architektovi tak možná při probuzení přijdou na mysl slova Prospera, jimiž se v Bouři loučí se svým bájným panstvím.

*Věže nebetyčné, hrady stkvoucí,
posvátné chrámy, sám ten zeměkruh,
a vše, co chová v sobě, pojde s ním.
A jako mblivý zmizel přelud náš,
tak z nich též stopy nezbude: z též látky,
jak naši snové my setkání jsme,
a krátký život náš obtáčí spánek.¹*

ARCHITEKTŮV SEN SE ZDÁL MUŽI, KTERÝ OPUSTIL STARÝ SVĚT A VYDAL SE do Nového. Thomas Cole se narodil v roce 1801 v hrabství Lancashire, ale svůj život strávil ve skalnatém a zalesněném údolí řeky Hudson severně od města New York. Z toho místa čerpal inspiraci pro své obrazy a podle své fantazie do něj zasazoval nejružnější paláce, chrámy a věže. Evropu opustil, avšak v myšlenkách se do ní stále vracel. Alespoň jej mohlo hřát vědomí, že se jí Amerika jednoho dne začne podobat. V cyklu maleb nazvaném *Běh dějin říše* zachycuje pět rozdílných etap z historie údolí Hudsonu: *Prvotní stadium*, *Stadium venkovské neboli pastorální*, *Naplnění*, *Zánik* a *Úpadek*. Na pěti obrazech tak můžeme pozorovat, jak se panenský les, ozářený prvními paprsky slunce, postupně mění v rušné velkoměsto v době odpolední výhně. A když padne tma, nezůstane z něj nic než hromada kamení, které ve slabém světle měsíce září jako padlý sníh.

Architektův sen Cole namaloval na zakázku; v roce 1840 si tento obraz u něj objednal architekt Ithiel Town. Town nebyl z Coleova díla nijak nadšen, nicméně později byl právě tento obraz z Coleovy tvorby nejvíce oceňován. Ve smutečných proslovech, pronášených na malířově pohřbu, se o něm

mluvilo jako o „zásadním projevu... jeho tvůrčího génia, v němž se snoubí egyptské, gotické, řecké i maurské stavby, tak, jak je může vidět člověk, který studoval nejrůznější architektonické styly a pak upadl do hlubokého spánku.“²

Coleův obraz mnohé architektky straší ve snu. Stačí vzít do ruky některé dílo o architektuře, prohlédnout si ilustrace a rázem vám z té široké palety „různých slohů“ půjde až hlava kolem. Z ostrých kontur perokreseb na stránkách knih vystupují mistrovská díla starověku, zachycená tak, jako by je právě dokončili; oblohy jsou na nich bez mráčku, ulice bez lidí... zrovna jako v *Architektově snu*. Nejde samozřejmě jen o ilustrace, psané dějiny architektury si rovněž libují v obšírných popisech, stejných a neměnných. Začínají u pyramid v Gíze a končí u jejich skleněných následovníků v Paříži nebo ve Vegas. Velkolepé stavby minulosti jsou popisovány jakoby ve chvíli, kdy z nich bylo strženo lešení, omítka ještě ani nezaschla a nebyla ani přestřižnuta slavnostní páska. Jako by snad ani žádnou historii neměly.

Jako by se v nich zastavil čas. A tak je to i správné, protože velká díla by nadčasová být měla. Před necelým stoletím vídeňský architekt Adolf Loos svou tvorbou ovlivnil vývoj moderní architektury a prosazoval nový způsob bydlení. Zastával názor, že krásné může být jediné to, co je užitečné. Domy našich předků byly podle něj zbytečně honosné a většina se jich ani nedochovala. To jejich hrobky a chrámy, jež nechávali vystavět k uctění památek zemřelých nebo na počest Boha, přetrvaly a vešly do dějin architektury.

Historici umění si neustále kladou otázku, co je a co není dokonalé. Římský teoretik Vitruvius za dokonalé považoval ty stavby, v nichž se snoubí síla, užitečnost a krása. O tisíciletí později na něj v době renesance navázal Leone Battista Alberti. Tvrdil, že krásné a dokonalé může být jen to, co ze své podstaty nevyžaduje žádné další úpravy. Architekt moderny Le Corbusier v této souvislosti zase podotkl, že „je v první řadě nutné stanovit, co je a co už nemůže být perfektní“.³

Teorie architektury vychází z předpokladu, že stavby zůstanou krásné a dokonalé jen tehdy, pokud nedoznají žádné změny. Musí se tedy s nimi nakládat jako s nějakými nabalzamovanými těly v mauzoleu. Hrobka Chris-

tophera Wrena, jež se nachází v kryptě katedrály svatého Pavla v Londýně, není sama o sobě nijak výjimečná. Zvláštní ji činí až nápis nad sarkofágem, ve kterém můžeme nalézt vysvětlení jejího uměřeného vzhledu: „Si monumentum requiris, circumspice“ – „Hledáte-li něco monumentálního, stačí se rozhlédnout.“ Všichni architekti věří, že stavby, které navrhli, budou oslavou jejich tvůrčího génia a – poněkud troufale – se domnívají, že jejich výtvoř tu budou navěky.

Architektův sen sám o sobě také patří do říše snů, je jen iluzí, pouhým obrazem uvězněným v rámu. Zkuste si na chvíli představit, co by se asi stalo, kdyby architekt procitl ze svého snu, vystoupil z malby a začal se procházet po výstavní síni.

Možná si i pak najde nějaký majestátní sloup, vyšplhá na něj, ale naskytne se mu úplně jiný pohled. Možná otevře oči a přímo pod ním se rozevrou spirály schodiště – viděl by je, kdyby vylezl na některý z dochovaných sloupů Augustova chrámu v Barceloně. Gotickou katedrálu by spatřil hned o kousek dál, jen by nevystupovala ze stínu lesa. Stěny její krypty by pak mohly vyrůstat ze základů svatyně boha Apollóna v nedaleké Gironě. Sloupy, podpírající loubí, by mohly vypadat jako ty v Syrakusách a jako oltář by posloužila převrácená vana z římských lázní – jako je tomu v kostele Santa Maria in Cosmedin v Římě. Stavba takové katedrály by se podobně jako v Chartres nebo Gloucesteru táhla několik století a na konci by byl hotový pelmel nejrůznějších stylů a slohů, korunovaný ještě entuziasmem a nepřesnostmi viktoriánských restaurátorů. Z iónského chrámu, zrovna jako z toho Dianina v Efezu, by zůstaly jen ohořelé trosky, neboť by jej v pátém století zapálili pobouření křesťané, a rotundu by potkal podobný osud jako Pantheon v Římě – stala by se z ní pevnost. Dórský chrám by vzlétl do oblak: jeho sochy by jako sbírka Elginových mramorů skončily v Londýně a stavba samotná by se přemístila někam jinam. Oblouky římského akvaduktu by byly skryté pod špínou slumů jako v Jeruzalémě či Neapoli a staly se útočištěm nejrůznějších kriminálních živlů a ústředím tajných policíí. Jediná hrobka, Velká pyramida, by